

9.7.2019
EOAK 1811/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen

YKSITYISYYDEN SUOJA LABORATORIOSSA JA SISÄÄNKÄYNNIN ESTEETTÖMYYS

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Turun yliopistollisen keskussairaalan (TYKS) laboratorion Käsiytöläiskadun toimipisteen menettelyä potilaan yksityisyyden suojan varmistamisessa ja esteettömyyden toteutumisessa.

Kantelijan kertoman mukaan nimellä ja henkilötunnuksella varustettu virtsanäytepurkki jää seuraavien WC:ssä asioivien henkilöiden nähtävälle ja vaarantaa siten yksityisyyden suojan. Kantelijan mukaan toimipisteen alaoven oviautomaattiikka avaa ulomman oven, mutta tuulikaapin sisimmäistä ovea se ei avaa. Tämä tekee pyörätuolilla liikkumisen mahdottomaksi, ellei satunnainen ohikulkija avaa ovea.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin seuraava selvitys:

- 1) Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän johtajaylilääkärin --- lausunto 11.6.2018,
- 2) TYKS Laboratoriotuotimialueen toimialuejohtajan --- selvitys 6.6.2018 ja
- 3) apulaisyliilääkäri A:n --- selvitys 25.5.2018.

3 RATKAISU

3.1 TYKS:n antama selvitys

Apulaisyliilääkäri A --- toteaa selvityksessään, että yksityisyyden suojan säilymiseen virtsanäytettä annettaessa on kiinnitetty huomiota. Käsiytöläiskadun laboratoriotuotimipisteessä näyte-WC sijaitsee laboratorion työhuoneen vieressä. Tilojen välisessä seinässä on näytekaappi, jossa on molempiin tiloihin avautuvat ovet ja näiden välissä suojaseinä. WC:stä katsottuna suojaseinän oikeassa alareunassa on reikä.

Potilaan antaessa virtsanäytteen laboratoriossa hän saa näyteastian, johon on liimattu tunnistetarra. Tarrassa on potilaan nimi ja henkilötunnus. Potilas ohjataan laittamaan näyte WC:n seinässä olevaan kaappiin ja laittamaan se väliseinän reiästä siten, ettei se ole nähtävillä mahdolliselle seuraavalle näytteen antajalle. Laboratorion henkilökunta tyhjentää näytekaapin mahdollisimman pian työhuoneen puolelta.

Toimipisteen esteettömyyden osalta apulaisylilääkäri A --- toteaa, että kadulta tultaessa laboratorioon on kaksi ovea, joista vain ulommassa on oviautomatiikka. Tuulikaapin ja eteisaulan välisessä ovesta ei ole automatiikkaa. Siksi pyörätuolilla liikkuva henkilö ei pääse sisään, ellei joku avaa hänelle sisimpää ovea. A --- kertoo kiinteistöyhtymän kanssa sovitun, että tuulikaapin ja eteisaulan välinen ovi pidetään laboratorion aukioloaikoina avoinna. Näin ollen myös pyörätuolilla liikkuva henkilö pääsee sisään painamalla ulko-oven avaavaa painiketta.

3.2 Keskeiset oikeusohjeet

Perustuslaki

Perustuslain (731/1999) 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen (27/2016, vammaissopimus) tarkoituksena on sen 1 artiklan mukaan edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Sopimuksen yleisiä periaatteita ovat 3 artiklan mukaan muun ohella syrjimättömyys, täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan, mahdollisuuksien yhdenvertaisuus sekä esteettömyys ja saavutettavuus.

Vammaissopimuksen 2 artiklassa määritellään kohtuullinen mukauttaminen. Se tarkoittaa tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vammaissopimuksen 9 artikla koskee esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla (1 kohta). Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa 1 a kohdan mukaan rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien.

Vammaissopimuksen 25 artiklan mukaan sopimuspuolet tunnustavat,

että vammaisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen sukupuolisensitiivisten terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden vammaisille henkilöille, terveyteen liittyvä kuntoutus mukaan lukien. Sopimuspuolet järjestävät erityisesti vammaisille henkilöille samanlaajuiset, -laatuiset ja -tasoiset maksuttomat tai kohtuuhintaiset terveydenhuoltopalvelut ja -ohjelmat kuin muille.

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 15 §:ssä säädetään kohtuullisista mukautuksista. Pykälän 1 momentin mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoritua työtehtävistä ja edetä työuralla. Pykälän 2 momentin mukaan mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi 1 momentissa tarkoitetun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

Potilaslaki

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 13 §:n mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassapidettäviä (1 mom.).

Terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa kirjallisella suostumuksella. Sivullisella tarkoitetaan tässä laissa muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Salassapitovelvollisuus säilyy palvelussuhteen tai tehtävän päätymisen jälkeen (2 mom.).

3.3 Oikeudellinen arviointi

Yksityisyyden suoja

Kantelija liitti kanteluunsa Lounais-Suomen aluehallintoviraston 3.7.2014 antaman päätöksen (LSAVI/2528/06.03.01/2013), joka koski yksityisyyden suoja TYKS:n päivystyksessä virtsanäytettä annettaessa.

Päätöksen mukaan TYKS:n päivystyksessä oli käytäntönä, että virtsanäytteitä säilytettiin näytteiden antamiseen varatussa WC:ssä, johon oli pääsy myös muilla päivystyksessä asioivilla henkilöillä. Virtsanäytepurkin kannessa oli merkittynä potilaan nimi ja henkilötunnus. WC:ssä saattoi käydä useampi henkilö ennen kuin hoitohenkilökunta haki näytepurkin. Aluehallintoviraston käsityksen mukaan edellä kuvattu käy-

täntö mahdollisti sen, että salassa pidettävät potilastiedot tulivat sivulisten tietoon. Lisäksi käytäntö mahdollisti sen, että virtsanäytteitä voitiin hävittää, muuttaa ja sotkea keskenään esimerkiksi vaihtamalla näytepurkkien kansia tai sekoittamalla annettuja näytteitä keskenään. Aluehallintovirasto katsoi, ettei käytäntöä voitu pitää asianmukaisena.

Kantelijan kertoman mukaan nimellä ja henkilötunnuksella varustettu virtsanäytepurkki jää TYKS:n Käsityöläiskadun laboratoriossa seuraavien WC:ssä asioivien henkilöiden nähtäville ja vaarantaa siten yksityisyyden suojan. Apulaisylilääkäri A:n --- selvityksen mukaan potilas ohjataan laittamaan näyte WC:n seinässä olevaan kaappiin ja laittamaan se väliseinän reiästä siten, ettei se ole nähtävillä mahdolliselle seuraavalle näytteen antajalle. Laboratorion henkilökunta tyhjentää näytekaappin mahdollisimman pian työhuoneen puolelta.

Asiakirjoista saadun selvityksen perusteella en ole vakuuttunut siitä, että TYKS:n Käsityöläiskadun laboratorion käytäntö turvaa parhaalla mahdollisella tavalla potilaan yksityisyyden suojan ja oikeuden potilastietojen salassa pidettävyyteen. Jos käytäntö potilaille annetusta ohjeistuksesta huolimatta kuitenkin tosiasiallisesti mahdollistaa virtsanäytepurkin jäämisen seuraavien WC:ssä asioivien nähtäville ja jopa saataville, käytäntö ei turvaa potilaan yksityisyyden suojaa. Käytäntöä tulisi mielestäni tältä osin vielä arvioida vakavasti uudelleen.

Totean myös, että sikäli kuin potilaille suunnattu näytteitä koskeva ohjeistus on ollut ainoastaan suomenkielistä, tällainen ohjeistus tulee olla kaksikielisen sairaanhoitopiirin terveydenhuollon toimintayksiköissä saatavilla molemmilla kansalliskielillä.

Esteettömyys

Apulaisylilääkäri A --- toteaa selvityksessään, että kadulta laboratorioon tultaessa pyörätuolilla liikkuva henkilö ei pääse sisään, ellei joku avaa hänelle tuulikaapin sisimpää ovea. Totean, että kulku laboratorioon ei ole ollut vammaiselle henkilölle vammaissopimuksen 9 artiklassa tarkoitetulla tavalla esteetön.

A --- kertoo kiinteistöyhtymän kanssa nyttemmin sovitun, että tuulikaapin ja eteisaulan välinen ovi pidetään laboratorion aukioloaikoina avoinna ja näin ollen myös pyörätuolilla liikkuva henkilö pääsee sisään painamalla ulko-oven avaavaa painiketta. Tähän nähden minulla ei ole syytä puuttua asiaan enemmälti.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset yksityisyyden suojan vaarantumisen mahdollisuudesta ja sisäänkäynnin esteellisyydestä TYKS:n Käsityöläiskadun laboratoriossa Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja apulaisylilääkäri A:n --- tietoon.

Pyydän sairaanhoitopiiriä ilmoittamaan minulle 30.9.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni yksityisyyden suojan vaarantumisen mahdollisuudesta laboratoriossa on antanut aihetta.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni sairaanhoitopiirille ja apulaisylilääkäri A:lle ---.

Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen